

TORMAI CECILE BUJDOSÓ KÖNYVE EGY FRANCIA TÁBORNAGY KEZÉBEN.

Hosszú távollét után végre hazafelé tartok. Az óceánjáró fedélzetén kényelmesen heverészve, haza gondolok és a honvagy szárnyain rohanva, Dunajáró hajón képzelem magam és lesem, mikor tűnik már fel a láthatáron a Margithíd; pedig Budapestig még jódarab út van előttem. Szemügyre veszem szomszédaimat. Tőlem balra egy kreol típusú fiatal leány sárgakötésű könyvet tart a kezében. A leány szép, tehát tudni szeretném, hogy mit olvas.

Ügylátszik finom lélek és gondolatolvasó, mert alig mondom ki magamban óhajomat, hirtelen felkel, könyvét ülőhelyére teszi és diszkrétén eltávozik.

Pár pillanat múlva már tudom a könyv címét és a kreol leány most még jobban érdekel. Hogyisne, hisz hazám íróőjének a könyvét olvassa. Amíg én az imént a Duna partjaira gondoltam, Tormay Cecile «Bujdosó könyv»-e őt is azokra a tájakra vitte.

«Le livre proscrit» Scènes de la révolution communiste en Hongrie. Fordította Marcelle Tinayre és Paul-Eugène Regnier. Plon kiadás. Páris, 1925.

A kreolarcú leány már jön is vissza. Nem állhatom meg, hogy beszédbe ne elegyedjem vele, mert tudni akarom, hogy hazám szomorú sorsának feltárása milyen benyomásokat kelt benne. Scherlock Holmes-i éleselméjűséggel megállapítom magamban, hogy franciául kell a beszélgetést elkezdenem, bár az ilyenfajta okoskodás nem mindig válik be. Megtörtént ugyanis velem, hogy egy ilyen sárgakötésű francia könyvet fitogtató hölgyikét francia megszólítással igyekeztem közlékenységre bírni, de vállalkozásom teljes kudarcot vallott, legalábbis, ameddig a kicsike rá nem jött, hogy én is magyar vagyok. Kisült, hogy egy kukkot sem tudott franciául; a könyvet csak snobságból hozta magával.

Na, de most térjünk vissza a madonnaképű kreol leányhoz! Ő szívesen és jól beszél franciául, bár tipikus spanyol kiejtéssel. Hamarosan megtudom tőle, hogy gyűlöli Kún Bélát és a szegény magyarokat nagyon sajnálja. Arra a kérdésemre, hogy miképpen jutott e könyvhöz, elmondja, hogy azt az útra egy buenos-airesi unokatestvérétől kapta kölcsön. Sietett hozzáfűzni, hogy az általa olvasott példány érdekességét nagyon növeli az a körülmény, hogy azt egy francia tábornagy, aki a könyvben is szerepel és, akinek a «Bujdosó könyv» csak mostanában jutott a kezéhez, széljegyzetekkel látta el.

— Látni akarja?

— De mennyire!

Székemet egész közel húzom az övéhez és mindjárt hozzáfogunk a széljegyzetek kiböngészéséhez, ami nem megy egész könnyen, mert a tábornagy úrnak nehezen olvasható, apróbetűs írása van, akárcsak Napoleonnak.

A francia kiadás 8-ik lapján (a magyar kiadás 14. lap) a szerzőnek ahhoz a megállapításához, hogy «Magyarország nem akarta a háborút», a tábornagy ezt írja: «La Hongrie ou plutôt les Magyars furent toujours impitoyables pour les Slaves». («Magyarország, vagyis jobban mondva a magyarok mindig kérlelhetetlenek voltak a szlávokkal.» — Ellenségeink propagandája kitalálta azt az abszurdumot, hogy különbséget kell tenni «des Hongrois — Magyarország lakosai és «les Magyars» — a fajmagyarok között.)

Nagyot nyelek, de hallgatok. Ez az első széljegyzet mindjárt megmutatja, hogy a győztes francia hadvezért, 14 évvel a háború befejezése után, még mindig a háborús gyűlölet fűti és ma sem tud többet rólunk, mint amit ellenségeink annak idején beléje beszéltek.

Na, de gyerünk tovább!

A 12-ik lapon (magyar kiad. 48. l.) a szerző azon szavaihoz, hogy a világháború a magyarok számára «önvédelmi harc volt» és mi csak az évezredes tulajdonukat akartuk megtartani, — a tábornagy így kiált fel: «Ó! az ő tulajdonuk, a szlovákok, a románok, a horvátok, a bánátok (sic!) akiket elnyomtak!

Hangosan felkacagok. A kis spanyol leány megbotránkozva néz rám. Úgy látszik kész megvédeni a híres tábornagyot, aki unokahúga könyvét széljegyzeteivel tüntette ki. Csak ennyit jegyzek meg: Nevetnem kell, mert az a tábornagy, aki az ellenünk való ítélkezéskor minden valószínűség szerint mint szakértő szerepelt, olyan tudatlanságról tesz tanúságot, amelyért minálunk egy elemi iskolás gyereket is elbuktatnának. A «bánátok»-ról fantáziál, mint magyarországi nemzetiségről! Olyan ez kérem, mintha a svájci köztársaság nemzetiségeinek felsorolásánál valaki azt mondaná, hogy ott franciák, németek, olaszok és «unterwaldi»-ak vannak. A Bánát Magyarország déli része, ahol keverten élnek magyarok, németek, oláhok, de «bánát» nevű nemzetiségről még soha senki sem hallott.

A kis argentiniai módfelett csodálkozik és úgy veszem észre, hogy nem nagyon hiszi el vádjaimat.

Duzzogva tovább keresgél a könyvben.

A 40-ik lapon (magyar szövegben 67. l.) József főhercegről van szó. A tábornagy régi emlékeket elevenít fel: «Ez a József főherceg becsületes ember; sohasem a maga érdekében dolgozott és egy alkalommal kijelentette előttem, hogy ő legitimista és Magyarország egyetlen királya Ottó főherceg. Ez csodálkozásba ejtett, mert 1899-ben, midőn Fiumében voltam, egy ottani magyar megmutatta nekem József főherceg édes-

apjának a villáját és azt mondotta : itt lakik az, aki a királyunk lesz, ha Magyarország elválnék Ausztriától).

— Jó, hogy a tábornagy úr Magyarország történelmi fejlődésének mérlegelésénél dajkájának véleményét nem kérte ki — mondom.

A leány elneveti magát. Talán mégis sikerülni fog a tábornagy nimbuszát megfúrnom.

A 48-ik lapon (magyar szöv. 94. l.) a szerző egy bajor katona szavait idézi : «A mieink még harcolnak a szerbek ellen . . .» A francia katona erre megjegyzi : «Ez igaz. Abban az Alpencorpsban, amelyet Csupriánál megvertünk, bajorországi boche-ok is voltak». (Neki a németek még ma is «boche»-ok.)

Az 54-ik lapon (magyar kiad. 105. l.), ahol a «gögös őslakó székelekről» van szó, a tábornagy kipakkolja azt a tudományát, melyet dicső fegyvertársai, az oláhok beadagoltak neki. «Micsoda tudatlanság, vagy tudatos félrevezetés! A dákok, a románok ősei, Erdélyt sok századdal a székelyek érkezése előtt már elfoglalták. A székelyek, a magyarok rokonai, csak igen gyenge kisebbséget képeznek Erdélyben.»

Tovább lapozunk és elérkezünk ahhoz a részhez, amelyben a szerző leírja Károlyi belgrádi útját és fegyverszüneti tárgyalásait, amelyekben a kérdéses tábornagnak jutott a főszerep.

A 64-ik oldalon (magy. szöv. 115. l.): A hivatalos híradás szerint a francia tábornok fenhéjazó volt és kíméletlen. Átvette Károlyi memorandumát, hátat fordított és becsapta maga mögött az ajtót) . . . részhez a tábornagy csak ennyit jegyez meg : «téves»

Ugyanezen az oldalon a Károlyi-féle emlékirat szavait idéző következő részhez : «Elnyomtuk a nemzetiségeket, zsarnokai voltunk a szabadságnak», a tábornagy kárörvendően hozzáfűzi : «Ez kétségtelen, a magyarok kíméletlenek voltak a románokkal, szlovákokkal és a szerbekkel szemben». (Most kifejejtette a szegény «bánátokat».)

A 65-ik lapon (magy. szöv. 116. l.), ahol azt mondják róla, hogy régi normandiai nemes család sarja, megállapítja : «Nincs bennem egy csepp normandiai vér sem, comté-i eredetű vagyok».

Ugyanezen a lapon lévő és a saját szavait idéző részekhez hozzáfűzi : «Tényleg így volt».

A 66-ik lapon (magy. szöv. 117. l.) a fegyverszüneti feltételek ismertetésénél : «Magyar földet kell kiszolgáltatnunk a balkáni haderőknek» részhez a következő rabulisztikus megjegyzést teszi : «Hon-groises oui, mais non magyaros !»

A kis spanyol leány persze ezt nem érti. Megnyugtatom, hogy nem ő az egyedüli.

A 68-ik lapon (magy. szöv. 120. l.) a tárgyaló felek külső megjelenésének leírása után következő résznél a tábornagy «téves» széljegyzettel tagadja, hogy repülőgépen érkezett volna Szalonikiból és hogy teljes díszben várta a magyar küldöttséget, ellenben megerősíti «igen» szél-

jegyzettel azt, hogy Károlyi és társai sportruhásan, térdnadrágban jelentek meg és hogy a generális csodálkozva mérte végig őket.

A következő lapon a tábornagy szavainak azt az idézetét, amely szerint Csernyák kapitánynak, a katonatanács kiküldöttének azt monddotta volna: «Vous êtes tombés si bas?» kijavítja: «Ó! maguk már ennyire jutottak?»

Ugyanezen a lapon a «déjeuner» szót, melyet a francia fordítás a magyar szöveg «ebéd» kifejezése helyett használ, törli a tábornagy és mindenütt «diner»-re helyesbíti.

Annál a résznél, amely arról számol be, hogy a «magyar delegátusokat nem hívta meg ebédre, pedig, mint ők elmondják, az asztal számukra is terítve volt», megjegyzi: «tévedés, sohasem volt arról szó, hogy meghívjam őket».

A tábornagy széljegyzetei most annyira kibővülnek, hogy már nem férnek el a könyv margóján és külön papírlapra kerülnek. Éppen hozzá akarok fogni e külön rész másolásához, mikor útitársnőmet hirtelen lelkiismeretfurdalás fogja el és egy gyors mozdulattal a könyvet és a jegyzeteket magához veszi.

— Most jut csak eszembe! Unokahúgomtól nem kaptam felhatalmazást arra, hogy a széljegyzeteket idegeneknek megmutassam; hátha maga valami újságíró, aki közölni fogja ezeket és ebből még baj lesz!

Ejnye, de rosszkor ébredt fel az aggodalmaskodása, — gondolom magamban és azon töröm a fejemet, miképpen hárítsam el a váratlan akadályt.

— Becsületszavamra kijelentem, hogy nem vagyok újságíró és különben is az imént itthagytam ezt a könyvet és a féltett jegyzeteket, úgyhogy míg maga távol volt, egy indiszkrét szélroham kinyithatta volna a könyvet és idegen kézre kerülhetett volna a titkos cédulácska. Ne legyen kegyetlen! Értse meg, hogy itten a hazámról van szó és nekem, sokkal inkább mint bárkinek, jogom van megtudni, mit mond rólunk a francia generális.

Könyörögve nézek a szemébe. A spanyol leány szíve ellágyul. Nem szól semmit, csak leteszi a könyvet és mosolyogva megint magamra hagy.

Sietve hozzáfogok a különív másolásához: «Csodálkoztam azon» — írja a tábornagy, — hogy Károlyi egy egész bandát hozott magával. Ennek a Csernyáknak egész új uniformisa volt, arany vállsinórkjai most kerülhettek ki a gyárból. Szalonikiban kellemetlen volt, hogy egyedül kellett vitatkoznom három bolgár megbízottal, úgyhogy most kint hagytam a várószobában az újságíróbandát és csak Károlyit és legidősebb társát hívtam be a dolgozószobámba. Átadtam nekik a fegyverszüneti feltételeket, amelyeket az előző napon Nisben, Sándor herceggel közösen állapítottunk meg. Felszólítottam Károlyit, hogy bandájával együtt menjen a szállodájába és ebéd után, 22 órakor, térjen vissza hozzám. Lógó orral távoztak. Ügylátszik, hogy arra számítottak, hogy

meg lesznek híva ebédre; zsebeikben levelezőlapokat is hoztak, hogy azokat a dessertnél aláírassák velünk. Ezek az emberek elfeledkeztek arról, hogy Ausztria-Magyarországban éppen a magyarok voltak Németország legkitartóbb szövetségesei. Még ha akartam volna — és nem akartam, — még akkor sem állott volna módomban megállítani azoknak a népeknek a felszabadítását, amelyeket századokon át elnyomott egy arrogáns kisebbség. Az a körülmény, hogy Magyarországon a hatalmat ideiglenesen egy zsidó kisebbség vette át, nem volt ok arra, hogy szövetségeseinket feláldozzuk.

Huszonkét óraker Károlyi leforrázottan tért vissza hozzám és kijelentette, hogy ha ezekkel a fegyverszüneti feltételekkel tér vissza Budapestre, őt és társait minden bizonnyal fel fogják akasztani. A változhatatlan előtt azonban mégis meghajolt és november 13-ikán elfogadta az egyezményt.

Másnap átmentem a Dunán és meglátogattam Zimonyt, amely már nagyban ünnepelte a magyar iga alól való felszabadulását. Mindenütt felkelések voltak a magyarok ellen. A szerb tisztek és altisztek egy csoportja Péterváradig ment és ott a kiszabadított szerb és horvát foglyokból csapatokat szerveztek.»

A 83-ik lapon (magy. szöv. 172. l.), ahol szó van arról, hogy «a különböző harcterekről visszatérő lerongyolódott magyar katonák nem tudnak hovámenni, mert szerbek, románok, csehek szállták meg a magyar parasztok ősi falvait», a tábornagy így védekezik: «Alaptalan szavalás! Soha senkit sem akadályoztunk meg abban, hogy hazatérjen. A székelyek különben is megőrizték autonómiájukat. Ezredeik együtt maradtak és nekem felajánlották, hogy Kún Béla ellen vonuljanak».

A 96-ik lapon (II-ik kötet, 7. l.) a március 21-iki budapesti kommunista lázadás ismertetése mellé ezt jegyzi fel: «Clémenceau eltiltotta nekem, hogy Budapestet megszálljam. Vixnek sohasem állottak csapatok a rendelkezésére. A demarkációs vonalat a románok kívánására tényleg ki kellett tolatnom, mivel a fegyverszüneti egyezmény kötésekor még sok románlakta terület maradt magyar kézen».

A 117-ik lapon (magy. szöv. II-ik köt., 40. l.) a szerző megemlíti Kállay Benjámint özvegyének nevét. A tábornagy itt megjegyzi: «Jól ismertem Kállayné. 1899-ben, midőn Boszniában utaztam, Kutchera bárók társaságában néhány napot töltöttünk Ilidje-fürdőn».

A 130-ik lapon (magy. szöv. II-ik kötet, 70. l.) a szerző beszámol arról a hírről, hogy «Bécs városa elüldözte a császárt Eckartsauból». A tábornagy idevágó széljegyzete így szól: «Bécs nem kergette el a császárt. Sixtus Bourbon herceg felkeresett Párisban, ahol 1919 januárjában megbízatásom volt, és előadta, hogy a bécsi bolsevisták, akiket Frigyes főherceg és Auffenberg tábornagy támogatnak (?!), merényletet terveznek sógora és húga ellen. Mivel ismertem Clémenceaunak a császár elleni animozitását, saját elhatározásomból, hadiszállásomon egy angol tisztet, Strutt őrnagyot, Eckartsauba küldöttem azzal, hogy

sürgesse a császári családnak Svájcba való átköltözködését, ami meg is történt».

A 166-ik lapon (magy. szöv. II-ik köt., 108. l.) ahhoz a mende-mondáéhoz, hogy : «hír szerint angol katonák érkeztek Nagykanizsára», a széljegyzet a következő : «Egyetlen angol katona sem vett részt a dunántúli előnyomulásban. Lloyd George akkor csakis Törökországgal volt elfoglalva és én határozott utasításokat kaptam e tárgyban».

A 193-ik lapon (magy. szöv. II-ik kötet, 158. l.) a kommunisták elleni román offenzíva ismertetésénél a tábornagy megállapítja : «Mihelyt Kún Béla hatalomra jutott, Budapest ellen akartam vonulni 9 divízióval : 3 francia divízió a középen, 3 szerb a balszárnyon és 3 román divízió a jobbszárnyon. Clémenceau és Lloyd George azonban megtiltották nekem, hogy megmozduljak és a búr generálist, Smuts-ot, küldték Budapestre tárgyalni.»

Az utolsó lapra jutok. Itt a tábornagy az ítéldbíró pózába vágja magát és elárulja, hogy az egész magyar tragédiában őt csak egy dolog érintette és ez az, hogy őt nem engedték szerepelni. Így kiált fel : «A békekonferencia lelkén szárad annak a sok ezer magyarnak az élete, akiket Kún Béla és bandája lemészárolt !»

Igaza van tábornagy úr, a párisi békekonferencia lelkén szárad ez is, de nemcsak ez, hanem ennél sokkal több bűn és vétke mulasztás szárad a lelkén annak az állítólagos békekonferenciának, amelyen olyanok ítékeztek Magyarország sorsa felett, akik nem is tudták pontosan, milyen nemzetiségek laktak ott és a «bánát»-ok kegyetlen elnyomásáról is tudtak mesélni.

A spanyol kislány valahonnan megláthatta, hogy végeztem munkámmal. Ártatlan mosollyal az ajkán máris közeledik felém és midőn megköszönöm jóságát, úgy tesz, mintha nem is tudná, hogy bűntársak vagyunk, mert együtt loptuk meg a világjáró francia tábornagnak egy «Bujdosó könyv»-be süllyesztett titkait.

Különös véletlenek vannak az életben ! A Végzet- és a Könyv útjai kiszámíthatatlanok !

A föld már látszik a láthatáron. Elbúcsúzom a kis kreolarcú angyaltól. Emlékeül a nevét adja : Consuelo, és egy ígéretet, hogy talán ellátogat Budapestre.

Most szabad őt keresnem a Dunaparton, a Ritz és a Hungária között.

Segítsenek, kérem ! Ha látják őt, írjanak nekem. Valamit szeretnék még mondani neki.

Rényey Győző.